

Silvija Limani

VITIĆ NA MARGINI

Ivan Vitić, monografski broj časopisa *Arhitektura*, (ur.) Vera Grimmer, Dubravka Kisić, god. LIV, 1(217), 2005.[2006.], 191 str., ISSN 0350-3666

U nedostatku likovnih monografija o hrvatskoj arhitekturi 20. stoljeća tematski broj *Arhitekture* posvećen Ivi Vitiću dobro je došao prilog. Grupa autora izradila je monografiju koja dopunjuje dosadašnju bibliografiju o poslijeratnom razdoblju u arhitekturi i definitivno potvrđuje veliki interes za 50-e i 60-e godine 20. stoljeća posljednjih nekoliko godina (spomenimo samo izložbu *Pedesete* u Domu HDLU-a). Izbor Vitića ne začuđuje jer njegov se opus treba razmatrati u europskim okvirima i svakako zaslužuje prezentaciju u obliku monografije.

Monografija sadrži osvrtu uglednih hrvatskih, slovenskih i austrijskih arhitekata koji se bave realizacijama, odnosno fenomenom arhitekta Vitića. Nakon tekstova slijedi katalog kronološki poredanih projekata i realizacija, potom kratka biografija arhitekta, bibliografija i konačno biografije autora tekstova. U prvom tekstu, naslovljenom *Neka pitanja uz djelo Ivana Vitića* autor Friedrich Achleitner ukratko predstavlja neka od djela o kojima će detaljnije pisati ostali autori te na kraju postavlja pitanja o Vitićevu odnosu prema Alfredu Albiniju i mediteranskom naslijeđu općenito, o impresivnoj mnogostrukosti Vitićeva izraza i o njegovu kontaktu s onodobnim suvremenim umjetni-

cima. Autor ne nudi definitivne odgovore, već svojim pretpostavkama otvara prostor za daljnju diskusiju, ocjenjujući Vitićevo stvaralaštvo kao "individualni stvaralački rad koji je već vrlo rano probio uske granice socijalističkog realizma".

Slijedi tekst Aleksandera Lasla, *Ivan Vitić: Solo arhitekt u kolektivističkom okruženju*, koji pokušava smjestiti Vitića u širi kontekst navodeći primjere međunarodnih publikacija koje su se njime bavile te razmotriti njegovo djelovanje u lokalnim uvjetima. Laslo naglašava nekonformistički duh tog „*enfant terrible*” domaće arhitektonske scene“ i problematizira samostalno djelovanje arhitekata u onodobnom kolektivističkom okruženju kada su mnogi od njih nepravedno optuživani za „neprijemljeno visok osobni probitak i dobitak“. Mnogi, poput primjerice Bogdana Petrovića, tada su postali i utonuli u zaborav, no ne i Vitić. Njegova produkcija nezaustavljivo je bujala unatoč svemu, osiguravši mu tako kulturni status. Možda je zbog toga u posljednje vrijeme i predmetom rastućeg interesa i aktualiziranja u suvremenoj umjetnosti (intermedijalni projekt Bacača sjenki *Vitić pleše*). Jedini među autorima Laslo uključuje biografsku dimenziju Vi-

tića, s crticama iz njegove mladosti i anegdota-
ma o njegovim ranim stvaralačkim pothvatima.

Karin Šerman u svojem tekstu *Kontekst, igra, znak*, najopsežnijem radu u monografiji, detaljno obrađuje kompleks stambene zgrade u Laginjinoj ulici u Zagrebu te, služeći se terminologijom teorije arhitekture i metodom komparacije s Le Corbusierom i L. Miesom van der Roheom nastoji objasniti fenomen "humanog funkcionalizma" koji karakterizira hrvatsku arhitekturu, a posebice Vitićev opus. Objavljuje da je hrvatski arhitektonski identitet u srazu s internacionalnim modelima - on ih kritički propituje ne preuzimajući ih olako, već inkorporirajući lokalnu tradiciju te svijest o stvarnom životu i potrebama stanovanja. Autorica nadalje spominje i populistički koncept koji karakterizira Vitićev neboder: mobilne žaluzine koje omogućuju stanarima da sudjeluju u stvaranju kompozicije pročelja. Neboder također dovodi u vezu sa suvremenom umjetnošću pedesetih, konkretno s njezinim apstraktnim opredjeljenjem i tendencijom sinteze likovnih disciplina (EXAT 51). Ovom detaljnom elaboratu, međutim, nedostaje osvrt na današnje stanje nebodera koje je alarmantno i nije ga moguće ignorirati.

U tekstu *Kuća za bolja vremena* Lenko Pleština piše o obiteljskoj kući na Mejama u Splitu iz 1955. godine koja je označila početak širenja grada prema zapadu. Sagrađena na početku podmarjanske promenade, ona predstavlja prvi primjer poslijeratne moderne u Splitu. Oblikovanjem slijedi primjere slavni tridesetih kada su arhitekti praške škole obilježili rezidencijalnu izgradnju Splita. Autor se s nostalgijom prisjeća kuće čije je stanje danas izmijenjeno, nadajući se da će arhitektura takva usmjere-

nja u nekim boljim vremenima ponovo pronaći put do osviještenih investitora. Nažalost, tekstu nije priložena fotografija današnjeg stanja koja bi pobliže objasnila autorove komentare.

Tadej Glazar u dva teksta obrađuje manje poznata Vitićeva djela, ona na otoku Visu. U *Interpretacijama regionalnog konteksta* predstavlja projekte za dva stambena naselja u gradu Visu, projektirana s izrazitim senzibilitetom za krajolik i lokalni kontekst, a u tekstu *Arhetip i poligon za inovacije* analizira Dom kulture u Komiži koji predstavlja vrhunac njegova stvaralaštva i inovacije u konstrukciji krovšta.

Radikalnost dijaloza tekst je Vere Grimmer u kojem se objašnjavaju promjene u percepciji Doma armije u Šibeniku (danas Gradska biblioteka). Šezdesetih godina taj je objekt nemalo puta kritiziran zbog agresivnog nametanja povijesnoj izgradnji u gradu. Interpolacijska metoda kontrasta predstavlja radikalni zahvat u urbano tkivo i nije neobično da je izazvala takve reakcije. Autorica međutim smatra

da vremenski odmak od gotovo pola stoljeća pruža mogućnost revalorizacije Vitićeva objekta i njegovu interpretaciju u novom svjetlu.

Tomislav Pavelić bavi se Vitićevim motelima, no ne razrađuje svaki projekt zasebno, već generalizira i pokušava definirati pojam motela zaključujući da su te građevine određene prema automobilu, ne prema čovjeku, te da su Vitićevi moteli u skladu s tom definicijom. Spominju se moteli u Trstu, Umagu, Rijeci, Biogradu i Trogiru, priloženi su i nacrti, no nema analize pojedinih projekata. Autor umjesto toga teoretizira o pojmu i funkciji motela, ne osvrćući se previše na specifičnost Vitića.

Vitićev projekt za Pionirski grad obrađuje se u tekstu *Sinergija s krajolikom* Tomislava Odačka. Autor vrlo jasno objašnjava prostornu organizaciju, valorizira kvalitetu ostvarenog prostora i razmatra ovo ranije Vitićevo djelo u kontekstu cjelokupna opusa, sažimajući sve njegove odlike. Odač uspoređuje Pionirski grad sa znatno skromnijim, ali u biti sličnim projektom u Kumrovcu. Smatra da je u oba primjera postignut visokokultivirani prostor uz primjenu elemenata regionalne arhitekture: kod Bernardija zagorske "hiže", kod Vitića kamene mediteranske arhitekture "omekšane lokalnim koloritom i materijalom", odnosno upotrebom drveta. Tekst zaključuje kritičkim osvrtom na današnje stanje kad Pionirski grad zbog promjene funkcije ostavlja dojam napuštenosti i mrtvila, unatoč relativno dobrom održavanju sadašnjih korisnika.

Ivo Podhorsky opisuje visoku kvalitetu konstrukcije paviljona broj 40 Zagrebačkog velesajma. U tekstu se sumira sve već rečeno o Vitićevu inovacijskom pristupu konstrukciji krovništva.

Nakon analize konstrukcije Podhorsky ju uspoređuje s dvjema onodobnim visećim konstrukcijama (Arena u Raleighu, SAD i Gradsko plivalište u Wuppertalu, Njemačka) i zaključuje da je Vitićeva konstrukcija u rangu vrhunskih svjetskih ostvarenja, naglašavajući, doduše, neusporedivost uvjeta.

U posljednjem tekstu monografije Maroje Mrduljaš problematizira urbanističku prazninu koja dijeli stari i novi dio Zagreba - područje oko rijeke Save koje zjapi neizgrađeno i zapušteno, a s druge pak strane zadržava "ljepotu nedodirljivosti". U tom kontekstu promatra jednu od rijetkih zgrada nastalih u samoj blizini rijeke, izgrađenu 1968. za Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske, popularno nazvanu *Kockica*. Tekst prati iscrpna tehnička dokumentacija s neizvedenom varijantom projekta. Ta monumentalna građevina trebala je biti "reprezentacija političke moći" i naglasiti karakter ustanove koju je udomila. Interijer s djelima plejade najuglednijih umjetnika okupljenih da stvore *Gesamtkunstwerk* imao je istu ulogu.

Zaključno, može se reći da monografija ima pozitivnih i ne toliko pozitivnih strana. Temeljna zamjerka ide zanemarivanju biografskih elemenata, očitom u gotovo svim tekstovima, zaključno sa štutom biografijom Iva Vitića koja, priložena na kraju knjige, izgleda poput nebitne bilješke. Za usporedbu, biografije autora tekstova na kraju knjige jednako su opsežne, ako ne i opsežnije od biografije čovjeka kojem je monografija posvećena. Ipak, najveći je propust urednika navođenje imena arhitekta koji je svoje projekte potpisivao kao Ivo, a ne Ivan kao što stoji na naslovnici. U uvodnoj se riječi doduše navodi kako "monografija nema ambi-

ciju biti ultimativni dokument ili kronologija”, no to ne bi trebalo biti opravdanje. Monografija ima i brojne pozitivne strane, poput primjerice skretanja pozornosti na dosad manje poznata ili proučavana djela i afirmaciju Viti-

ća kao majstora graditelja, a posebno treba istaknuti paralelni tekst na engleskom jeziku. To je nezaobilazan preduvjet za predstavljanje Vitićeva opusa izvan granica Hrvatske, što taj arhitekt definitivno zaslužuje.

Sonja Briski Uzelac

IZMEĐU LIKOVNE KRITIKE I POVIJESTI UMJETNOSTI

LJILJANA KOLEŠNIK, *Između Istoka i Zapada: Hrvatska umjetnost i likovna kritika 50-tih godina*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2006., 461 str., ISBN 953-6106-54-X

Jedna je od konvencija kritike i povijesti umjetnosti uspostaviti u nerazmrsivoj dijalektici sinkronije i dijakronije umjetničkog zbivanja određene koordinate. Njihova su uporišta uvjetno postavljene kronološke točke koje se obično poklapaju s kalendarskim razdiobama kao što su stoljeće, desetljeće ili, tek, godina. S hermeneutičkog stajališta, takozvana objektivna historizacija posve je problematična, usprkos svoj tradiciji povijesne periodizacije. No, paradigmataska usmjerenost interpretativnog pristupa daje često za pravo takvim razdiobama jer ionako nemoguću misiju sveobuhvatnosti zamjenjuje koncentrirani pogled, neminovno parcijalan i fragmentaran ma koliko težio cjelovitosti, ali zato koherentan unutar koordinata vlastitog vidnog polja.

Takav nam pogled nudi autorica knjige *Između Istoka i Zapada. Hrvatska umjetnost i likovna*

kritika 50-tih godina na ključan trenutak poslijeratnog razdoblja, čiji je specifični kulturalno-politički sklop i danas u žarištu interesa. Naime, u suvremenom se političkom, ekonomskom i ideološkom procesu integracije europskog prostora, dakako nakon rušenja Berlinskog zida i okončanja blokovske podjele kontinenta, otvorio problem interpretacije “podijeljene Europe” na “Istok” i “Zapad”. U očekivanju te toliko najavljivane reintegracije postkomunističkog Istoka u jedinstveni kulturalni prostor Europe sve je više *after the Wall* projekata, stručnih skupova i pratećih hrestomatija, kritičkih sinteza i kataloških studija te znanstvenih radova koji nastoje prevladati posljedice gotovo polustoljetnog geopolitičkog jaza koji je doveo do ideološke izolacije te podjele na istočnu i zapadnu paradigmu, analogno vječno ponavljanom povijesnom hijatusu između središta i rubova, usredištenosti i marginalnosti.